

Svenska modellen – så funkar den

RECENSERAD BOK

ERLAND OLAUSON

Kollektivavtalsförhandlingar i den svenska modellen,
Norstedts Juridik, 2024, 143 s.

Niklas Selberg

Eftersom svenska modellen för reglering av arbetsmarknaden karaktäriseras – rentav definieras – av sitt oberoende från statsmakterna saknas det helt följdriktigt en fastslagen manual och beskrivning av systemets funktionssätt. När Erland Olauson idag, efter 47 års verksamhet i partssystemet, skrivit den bok han efter alla sina erfarenheter hade velat ha tillgång till från början, så kommer vi så nära en officiell instruktionsbok till svenska modellen som kan tänkas. Författaren är oerhört initierad och texten är oerhört intressant. Den korta men innehållsrika boken rekommenderas varmt till alla som någon gång använt uttrycket 'svenska modellen' eller kommer i kontakt med frågor om arbetsmarknadens reglering.

Fackföreningsmannen Olauson, den svenska arbetsmarknadsmodellens nestor, ger här sin bild av modellens ”utmärkande drag, förutsättningar och fördelar”. Perspektivet är alltså insiders, den aktiva deltagarens. Utgångspunkterna för boken är emellertid så tydliga och författaren så trygg i sin hemvist både i fackföreningsrörelsen och i den svenska modellen att det är enkelt att identifiera dess tysta antaganden och bedöma textens styrkor och svagheter. I författarens tappning har systemet endast fördelar – den som letar efter kapitlet ”svagheter” efter kapitlet ”Fördelar” (1.3) letar förgäves.

På litet utrymme beskrivs huvuddragen i den svenska arbetsmarknadsmodellen tillsammans med sådant som utmanar den. Därefter följer en genomgång av hur dessa utmaningar kan bemötas och en diskussion om förutsätt-

FÖRFATTARE

Niklas Selberg, docent i civilrätt verksam
vid Juridiska fakulteten, Lunds universitet,
niklas.selberg@jur.lu.se

DOI: <https://doi.org/10.58236/aa.26292>

© Författaren/författarna. Detta är en Open Access-artikel som distribueras enligt Creative Commons, licens CC-BY 4.0

ningar för förhandlingar om riksavtal. I denna del är det folkbildning som står i fokus och författaren skriver på en mer övergripande nivå.

I nästa grupp av kapitel handlar det om tips och trix, taktik och strategi, för förhandlingar om kollektivavtal. Både arbetstagar- och arbetsgiversidan får handfasta och kloka råd av författaren. Avsnittet är kronologiskt uppbyggt och börjar med förberedelser inför förhandlingar, förhandlingens genomförande, stridsåtgärder och medling, fortsätter med information om förhandlingsresultatet samtidigt som både förhandlingar om hängavtal och då kollektivavtal gäller undersöks. I denna del talar författaren faderligt direkt till de förhandlande kollegorna i partssystemet som bär den svenska modellen på sina axlar. I författarens värld är det inte överraskande utan följdriktigt att fackföreningens förhandlare ger välvilliga och goda råd till arbetsgivarens om hur förhandlingarna bäst bedrivs för att gynna den gemensamma modellen.

Erland Olausons egen definition av 'förhandling' (s. 42) är träffande, kortfattad och genomsyrad av idealen bakom den svenska modellen:

Förhandlingar är en process där var och en av de inblandade utifrån sina intressen försöker närma sig sina mål genom att bli överens med övriga förhandlingsdeltagare.

Precis som arbetsrättsprofessorn Reinhold Fahlbeck¹ gjort före honom begreppsliggör Olauson de svenska institutionella parternas relation som ett tvångsäktenskap – ”ingen av parterna kan välja en annan leverantör” (s. 94, jfr s. 43).

Bakom allt det konkreta rådgivandet i boken finns två högstämda och allvarsamma stråk där författaren vill förplikta oss läsare – här finns en dynamisk normativitet och en förhandlingsframställan med kraft bakom. För det första: Olauson skriver om det som krävs av den, exempelvis en politiker, som säger sig vara förespråkare för den svenska modellen. Vilka förslag ska man vara mot och vilka ska man vara för? I den allmänna debatten säger sig alla vara för svenska modellen, utan att de avkrävs besked om hur konkreta politiska förslag faktiskt förhåller sig till denna modell. Kräver inte modellen något av oss? Vad är det mer exakt som gör att ett förslag stöttar svenska modellen? Här är Olausons bok en viktig källa för ordning och innehåll i samtalet om arbetsmarknaden. För det andra: Vad krävs av respektive part för att kunna framgångsrikt verka i och för den svenska modellen på arbetsmarknaden? Bokens bärande tanke handlar här om förståelse som förutsättning för förhandling på arbetsmarknaden – den som förstår hur hela modellen som sådan är tänkt att fungera kan lägga upp sitt agerande i den enskilda förhandlingen eller tvisten på det mest slagkraftiga sättet. Den som förstår taktik och strategi som den gestaltar sig ur motsidans synvinkel förhandlar bättre och den som förstår motsidans argument kan lansera bättre motargument. Det är i denna del som de handfasta tipsen delas ut.

¹ T.ex. Reinhold Fahlbeck, *Nothing Succeeds Like Success. Trade Unionism in Sweden*, Juristförlaget i Lund, Lund, 1999, s. 8.

Boken är alltså stimulerande och tankeväckande läsning. Men, precis som det i den svenska modellen betar en och annan helig ko finns några sådana i boken. Bortom diskussion står frågor om medlemsomröstningar om stridsåtgärder, arbetstidsförkortningar och märket (alltså utrymmet för kostnadsökningar som ges av kollektivavtalsförhandlingarna i den internationellt konkurrensutsatta sektorn). På dessa punkter står Olausons bok för den gängse förståelsen i svenska modellen: förändring är både otänkbar, icke-önskvärd och omöjlig. Självfallet: förändring kommer vara omöjligt, ända tills det inte längre är det. Fackföreningarna anses utgöra representanter för de enskilda arbetstagarna och självklara bärare och förvaltare av kollektivets intressen. Här finns den viktigaste utmaningen för facket idag: den sjunkande organisationsgraden. Som författaren noterar är det idag arbetsgivarnas organisering (s. 28) som håller uppe kollektivavtalsäckningsgraden – vad händer då om de väljer att kliva av svenska modellen?

EU-rättens inverkan på den svenska kollektiva arbetsrätten är ett annat intressant ämne som kunde ha utvecklats något. EU-arbetsrätten utvecklas för närvarande starkt och påverkar därmed arbetsmarknadsparternas manöverutrymme att teckna kollektivavtal också i andra än gränsöverskridande situationer (C-311/21 TimePartner Personalmanagement) (jfr diskussionen i anslutning till Lavalmålet om utrymmet för att vidta stridsåtgärder vid utstationering av arbetstagare; C-341/05; AD 2009 nr 89). Minimallönedirektivet 2022/2041 och lönetransparensdirektivet 2023/970 ritar om de nedärvda nationella gränserna mellan rätts- och intressefrågor. Här – vid mötet mellan svensk och EU-arbetsrätt – skulle Olausons kunskap och engagemang kunna ge nya insikter.

Juridiken och juristerna får många slängar av Olausons slev som varandes antitetiskt till svenska modellens sätt att fungera – gott så. En jurist noterar emellertid att författarens normativa budskap om förhandlingar – ”hur man kan, ska och bör uppträda” – kläs i ordval som starkt liknar rättsfilosofiprofessorn Aleksander Peczeniks² lära om rättskällornas inbördes förhållande och juridisk argumentation (vilka källor ska, bör respektive får åberopas som auktoritetsskäl). I alla händelser hade boken tjänat på att gå i dialog med arbetsrättsforskningen – t.ex. med Petra Herzfeld Olsson, Birgitta Nyström, Boel Flodgren, Ann Numhauser-Henning, Catharina Calleman, Susanne Fransson, Eva Schömer, Lena Maier, Lotti Ryberg Welander, Laura Carlson, Lena Svenaeus, Caroline Johansson m.fl. På köpet hade boken uppmärksammat kvinnors bidrag till vår förståelse av den svenska modellen – 13 män tackas av författaren för viktiga synpunkter på manuskriptet, inga kvinnor. Frågor om den svenska modellens styrkor och svagheter i relation till exempelvis segmenteringen av arbetsmarknaden, diskrimineringsfrågor och jämställdhetssträvanden hade sannolikt aktualiserats av en dialog med arbetsrättsforskningen.

² T.ex. Aleksander Peczenik, *Vad är rätt? Om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, Norstedts Juridik, Stockholm, 1995.